TOPONYMY BETWEEN THE SOCIO-GEOGRAPHICAL IMAGINARY AND LINGUISTIC STRUCTURE

Ion TOMA*

Abstract: *The present study, based on a minute analysis of various toponyms, discusses the reconfirmation of toponymy as an interdisciplinary field, at the crossroads of at least three disciplines: geography, linguistics and history. Only by permanent corroboration of the methodology specific of each of these disciplines which have theoretically and methodically configured the autonomous field of toponymy (that is part of onomastics, the science of proper names) can be correctly understood the genesis, development, dynamics, structure, typology and stratification of the toponymy of a certain geographical surface.*

Keywords: *denomination, imaginary, toponymy.*

Denominaţia topică poate fi definită, simplu, ca reuniunea unui semnificat sociografic (detaliu din teren) cu un semnificant lingvistic (cuvânt sau grup de cuvinte) în vederea desemnării, identificării, individualizării unui loc geografic, devenit, în felul acesta, reper în zonă sau, cum se numeşte cu un termen tehnic, topic. Relaţiile dintre cele trei laturi ale unităţii toponimice sunt, de fapt, mai complexe şi au fost identificate şi descrise treptat, formele de manifestare amplificându-se şi nuanţându-se odată cu orientarea analizei asupra masei de nume de locuri dintr-un teritoriu. Consecinţele teoretico-metodologice ale acestor raporturi sunt numeroase şi diverse. Ne vom concentra, în acest studiu, asupra aprecierilor, de multe ori divergente, ale toponomaştilor cu privire la modul în care numele de locuri desemnează topicele din teritoriul denominat.

Cauza punctelor de vedere diverse rezidă în stadiul diferit al cunoaşterii statutului toponimiei şi în perspectiva ,,sectară", unilaterală, a specialiştilor asupra fenomenelor.

Geografii, primii care au cules şi au studiat materialul toponimic, şi-au concentrat atenţia asupra celor mai vizibile, pentru ei, laturi ale trinomului denominativ, adică asupra semnificatului sociografic individualizator şi a locului geografic desemnat (individualizat) prin acesta, evidenţiind importanţa imaginarului sociogeografic în denominaţia topică a unui teritoriu. A devenit un loc comun în optica acestora şi chiar a unor specialişti proveniţi din alte discipline (lingvişti, istorici, antropologi) afirmaţia de acum aproape un secol a unuia dintre pionierii toponimiei, geograful Ion Conea, care afirma, în 1928: ,, toponimia unui ţinut oarecare, când nu-i alterată de intervenţia şi amestecul autorităţii, e ca un fel de descriere condensată a ţinutului aceluia [...] un fel de haină, care îmbracă fidel trupul unui peisaj. Iată, de exemplu, geograful poate întâlni pe foaia topografică a unei regiuni următoarele numiri laolaltă: *Cărpiniş*, *Făget*, *Risipiţi*, *Valea Largă*. Primele din ele sunt, de obicei, nume de păduri , a treia de sat şi ultima de vale, precum şi numele însuşi o spune [...]. Şi fără să ştii de ce foaie topografică e vorba, vei spune dinainte că regiunea respectivă e din partea muntelui şi anume – foarte probabil – un ţinut muntos a cărei natură nu e calcaroasă (*Valea Largă*). [...]vei avea îndată în minte imaginea mai mult sau mai puţin aproximativă a regiunii respective: pădurea e formată din carpeni şi fagi, satele sunt – mai mult sau mai puţin - risipite pe povârnişuri, iar văile – largi (aşadar o regiune de roci dure şi, foarte probabil, cu

* University of Craiova, ion.toma01@gmail.com

BDD-A5962 © 2013 Universitatea din Piteşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 15:16:42 UTC)

evoluţia morfologică înaintată)". Marele geograf apreciază că relaţia toponimie – geografie este chiar mai profundă: „dacă ai numai o numire topică, referitoare, adică, numai la unul din învelişuri, le poţi bănui dinainte pe cele referitoare la celelalte învelişuri ale regiunii respective; o numire, cu alte cuvinte, o cheamă pe o anume alta", „am putea vorbi de o geotoponimie, de societăţi de numiri topice specifice, variabile după regiuni".[1]

La 10 ani după acest studiu, un alt mare geograf, George Vâlsan, publică un articol în care, criticând punctele de vedere ale istoricilor (care au făcut ,,de multe ori generalizări pripite"), şi pe cele ale lingviştilor (care, „din prudenţă excesivă, nu au ajuns la lămuriri generale, ci numai la lămuriri de amănunt") elogiază superioritatea metodei geografice, care, urmărind extensiunea unei denumiri, poate rezolva mai multe probleme sau deschide altele noi. Oferă ca explicaţie a acestei metode „distribuţiunea în România a trei animale azi dispărute: *Bour – Zimbru – Breb*", iar în final o concluzie cu care nu putem să nu fim de acord: „clădirea" ştiinţei toponomastice „nu e opera numai a unui lingvist," ci şi opera unui geograf , etnograf, istoric şi etnopsiholog".[2] Dar şi, cu aprecierea lui Ion Conea, care anticipează, de fapt, cu câteva decenii o constatare la care s-a ajuns, mai târziu, după studierea unor materiale ample şi cu metode modernizate: „toponimia se uniformizează pe toată planeta, devine, cu alte cuvinte, din ce în ce mai puţin geografică".[3]

Lingviştii, implicaţi, de regulă, mai târziu în cercetarea toponimiei, în principal din cauză că au trebuit în prealabil să întemeieze metodologic cercetarea lexicului, în general, a cărui parte este toponimia, aduc unele nuanţe rezultate din optica disciplinei lor, care completează punctul de vedere al geografilor. De pildă, Iorgu Iordan, contemporan cu cei doi geografi citaţi, după ce recunoaşte că numele de locuri „interesează deopotrivă pe geograf, pe istoric, pe etnolog şi pe lingvist", fiecare abordându-le din perspectiva propriei discipline ştiinţifice („geograful vede în numele topice o adevărată anexă terminologică a disciplinei sale", istoricii le studiază „pentru luminarea unor epoci obscure [...] din veacurile îndepărtate" etc.), afirmă că „fiind, în realitate, elemente ale lexicului unei limbi date [...], toponimicele nu pot, cel puţin principial, să fie studiate cu toată seriozitatea necesară decât de lingvişti", pentru că în orice demers „se impune, din capul locului, să le cunoaştem etimologia".[4]

Trebuie să acceptăm justeţea acestui punct de vedere, pornind chiar de la analiza exemplelor oferite de Ion Conea şi G. Vîlsan în sprijinul ideilor menţionate. *Dicţionarul geografic al României*[5], publicat recent de Academia Română, cuprinde variante ale toponimului *Cărpiniş* care denumesc păduri, sate, dealuri, culmi, movile, vârfuri, văiugi, aflate la altitudini foarte variate, cuprinse între 82 de metri şi 1400 de metri, (majoritatea situate, de fapt, sub 800 de metri, deci nu neapărat în zone muntoase); *Făget* (cu diverse forme) denumeşte culmi, dealuri, oraşe, păduri, sate, vârfuri, văiugi, aflate la altitudini diferite, majoritatea sub 800 de metri. Presupunerile lui I. Conea din 1928 privind amănuntele geografice ,,indicate" de toponimele menţionate nu se adeveresc, aşadar, decât parţial; *Risipiţi* a fost un singur sat în judeţul

[1] Ion Conea, *Între toponimie şi geografie*, în BSRRG, XLVII, 1928, p. 338.
[2] George Vâlsan, T*oponimie din punct de vedere geografic. Distribuţiunea în România a trei animale azi dispărute: bour-zimbru-breb*, în BSRRG, LVII, 1938, p. 30.
[3] Ion Conea, *Ibidem*. p. 30.
[4] Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, EA, 1963, p. 8.
[5] *Dicţionarul geografic al României*, I-II, EA, 2008-2009.

BDD-A5962 © 2013 Universitatea din Piteşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 15:16:42 UTC)

Dolj (la altitudinea de 70 de m), numele fiind schimbat în *Unirea*; *Valea Largă* denumeşte păduri, pâraie, sate, văiugi, vâlcele, situate, majoritatea, la altitudini sub 500 de metri.

Printre toponimele pe baza cărora G. Vîlsan reconstituie „distribuţiunea" animalelor menţionate, există exemple de formaţii care au la bază nume de persoane sau de locuri de proveniență a persoanelor (*Zimbroaia*, *Zimbreni*, *Zimbreasca*, *Zimbreşti*, *Brebeni*, *Brebiceni*, *Brebeanca*, *Boureni*), nereferindu-se nemijlocit la animalele în speță, ceea ce arată că generalizarea, fără a se ține seama de specificul etimologico-genetic al fiecărei unităţi din masa toponimică, poate duce la concluzii neîntemeiate ştiinţific.

Metoda geografică, necoroborată cu metodele celorlalte discipline implicate în studiul toponimiei (în primul rând lingvistica şi istoria) nu se dovedeşte infailibilă, mai ales dacă înțelege toponimia ca pe o imagine „fotografică", mimetică, a suprafeței geografice, nu ca pe o reprezentare mijlocită de factori lingvistici şi istorico-sociali. Aşa cum afirma G. Giuglea acum peste 100 de ani, faptul geografic trebuie luat în seamă în cercetările de toponimie, „pe lângă alte elemente", acesta reprezentând pentru toponimie „ceea ce este semantica pentru etimologie în genere".[1] După cum se ştie, însă, un demers etimologic corect nu se poate baza exclusiv pe latura semantică a cuvântului examinat.

O altă perspectivă asupra masei toponimice a unui teritoriu este cea care o consideră un ansamblu lexical sui-generis, o structură asociativă, ordonată după anumite tendinţe analogice sau contrastive, care creează serii mai restrânse ori mai largi, corelate într-un sistem. Dacă ţinem seama că limba în ansamblul ei este un sistem de sisteme, unul dintre aceste sisteme fiind vocabularul, care cuprinde, la rândul său, subsisteme diverse (câmpuri lexico-semantice, serii derivative, familii lexicale, serii sinonimice şi antonimice, grupări onomasiologice etc.), ne aşteptăm ca şi masa toponimică, care este o parte a ansamblului lexical general, să se prezinte ca un sistem comparabil cu alte sisteme încorporate în sistemul lexical global al limbii, dar având caracteristici specifice. Regulile de ordonare ale acestui sistem sunt strâns corelate cu modalităţile de formare şi funcţionare a numelor de locuri, în scopul realizării cât mai clare şi mai economice a individualizării reperelor pe care aceste nume le reprezintă în mentalul lingvistic al vorbitorilor. Viziunea denominatorilor populari (Namengeberi) este ghidată de proeminenţa fizică, în primul rând vizuală, a locurilor, dar şi de relevanţa economică, socială, psihică etc. a acestora, subordonată însă aceleiaşi organizări mentale care structurează vocabularul limbii, în general, şi chiar gramatica acestuia (să ne gândim la modelele derivative, la tipurile de unităţi compuse, ori la desinenţele „preferate" de anumite categorii de nume). Evident, interfaţa cu realitatea geografică brută, în mare parte amorfă şi diversă de la o zonă la alta, determină limitarea sistematizării la formele empirice, rudimentare, neomogene, lacunare, asimetrice, mai restrânse ori mai extinse, în funcţie de caracteristicile teritoriului descris.

Activitatea de culegere şi analiză a materialului pentru *Dicţionarul toponimic al României. Oltenia* (publicat în 8 volume, în perioada 1993-2007) ne-a prilejuit identificarea unor forme de sistematizare a numelor de locuri. Am constatat, de pildă, că masa toponimică a unor sate din acelaşi areal geografic (judeţul Dolj) include serii de topice diferite de la un sat la altul, fapt datorat analogiei care a pornit în fiecare sat de la un alt reper: 21 de nume de lacuri în satul *Vârvor*, faţă de 2-3 în satele vecine (deşi nici

[1] George Giulea, *Schiţă din toponimia românească*, în „Anuarul de Geografie şi Antropogeografie", I, 1909-1910, p. 55.

BDD-A5962 © 2013 Universitatea din Piteşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 15:16:42 UTC)

în teritoriul *Vârvorului* locurile respective nu mai au de mult apă); 5 nume de drumuri şi nici unul de baltă în satul *Giorocul Mare*, faţă de 7 nume de bălţi şi niciunul de drum în satul vecin *Prunet*; 8 toponime conţinând termenul *pisc* în satul *Meteu*; 4 toponime formate cu entopicul *ochi* în satul *Obedin*; 8 toponime având la bază apelativul *vâlcea* în satul *Bodăieştii de Sus*; 22 de nume referitoare la arbori singuratici în satul *Sfircea* etc.[1]

Se poate afirma, pe baza unor situaţii ca cele consemnate mai sus, că frecvenţa actuală a unei categorii sociogeografice de toponime într-un teritoriu reflectă, pe de o parte, relevanţa obiectelor geografice denumite de entopicele toponimizate, dar şi tendinţa de sistematizare, prin analogie, a masei de nume, care a selectat, analogic, „preferenţial", am putea spune, formanţii lexicali.

Sistematizarea numelor de locuri în funcţie de formă, respectiv de conţinut, aşadar de elementele interne ale fenomenului lingvistic, are forme specifice de manifestare. Cele mai evidente modalităţi sunt: polarizarea numelor în jurul unor toponime „dominante" fizic sau social (*Jiul, Jiuleţul, Lunca Jiului, Bălţile Jiului, Podul Jiului, Râpa Jiului, Valea Jiului* etc.), perechile sau seriile opozitive toponim primar – toponim derivat (*Jiul – Jiuleţul, Olt – Olteţ – Oltişor, Bucovăţ – Bucovicior, Craiova – Craioviţa*), toponim simplu – toponim compus (*Gubandru – Dealul Gubandrului – Valea Gubandrului, Vârvoru – Vârvoru de Jos, Târnava – Târnava Mică*), toponime derivate între ele (*Olteţ – Oltişor, Jieţul – Jiuleţul*), compuse între ele (*Valea Lungă – Valea Mare – Valea Roşie – Valea Rea, Cupercenii Noi – Cupercenii Vechi*), toponime derivate – toponime compuse (*Giorocelul – Giorocelul Mare, Galicea Mare – Galiciuica*). Forţa analogiei a introdus uneori în seriile respective formaţii atipice pentru sistemul comun (*Valea lui Câine, Piatra lui Rac, Fântâna lui Ţuţur, Valea cu Ioana*).

Formele acestea de sistematizare, deşi cu acţiune redusă ca intensitate şi limitate ca extensiune, se întrepătrund, converg, în anumite cazuri, sau se manifestă complementar, configurând un ansamblu de câmpuri toponimice, forme specifice de câmpuri lexicale, poliparadigmatice, neomogene, în care variabilele pot constitui caracteristici diferite de la o paradigmă (microcâmp), la alta. Transformarea acestor forme imperfecte, empirice, de ordonare în sisteme cu grad de rigoare mai ridicat de către geografi (autoritatea ştiinţifică) şi administraţie (autoritatea oficială), prin standardizare, apropie aceste structuri de ceea ce s-a numit, îndreptăţit pentru stadiul elaborat al sistematizării, nomenclatură toponimică (geografică). Putem spune, în consecinţă, că masa toponimică reprezintă, în acelaşi timp, o „haină" a geografiei teritoriului şi un ansamblu denominativ organizat care deserveşte acest teritoriu.

Condiţionarea extralingvistică, recunoscută pentru orice tip de câmp lexical, este mai directă în cazul câmpurilor toponimice, îndeosebi la nivel local, unde referenţii nu sunt preexistenţi actului denominativ topic, ci sunt decupaţi simultan cu denominaţia, nu prin abstractizare şi generalizare, ca în lexicul comun, ci pornind de la „relevanţa" fizică şi socială, care vizează ierarhii, respectiv serii analogice. Acestea din urmă rezultă, însă, mai ales din încadrarea ulterioară, treptată, a grupului de nume în modelul organizării generale a limbii. Din punctul acesta de vedere, câmpul toponimic se apropie, într-o măsură, de câmpurile lexicale cu referent nedelimitat clar şi greu descriptibil, cum sunt cele ale numelor de culori şi de fenomene sonore.[2]

În ceea ce priveşte amploarea, câmpul toponimic este o macrostructură (la nivel regional şi naţional chiar o megastructură) lexicală, comparată cu majoritatea

[1] Ion Toma, *Elemente de structură în toponimie (cu privire specială asupra toponimie din Oltenia)*, în AO, serie nouă, EA, nr. 3, 1944, p. 117-183.
[2] Angela Bidu-Vrănceanu, *Câmpuri lexicale din limba română*, EUB, 2002, p. 66-71.

BDD-A5962 © 2013 Universitatea din Piteşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 15:16:42 UTC)

câmpurilor lexicale comune, care sunt microstructuri sau mediostructuri. Această macrostructură este poliparadigmatică, un adevărat supercâmp / hipercâmp („câmp de câmpuri"), organizat într-o ierarhie supraetajată. Paradigmele acestei ierarhii sunt, în general, neomogene (mai ales cele de la baza ierarhiei), întrucât caracteristicile diferenţiatoare sunt, de obicei, variabile de la un areal la altul sau de la o categorie sociogeografică la alta.

Masa toponimică a unui teritoriu se dovedeşte a fi rezultanta activităţii conjugate a doi factori, care se împletesc şi se interferează, în procesul denominaţiei topice. Cei doi factori configuratori ai ansamblului toponimic (imaginarul sociografic şi structura lingvistică) sunt complementari, coexistă şi îşi potenţează sau îşi moderează reciproc activitatea. Câteva dintre modalităţile în care aceşti factori interferează, ca şi conceptul înglobator care le reuneşte, vor fi prezentate în continuare.

Dacă derulăm din aproape în aproape fenomenul naşterii toponimului , topicul „decupat" din teritoriu apare, în momentul iniţierii procesului de toponimizare, ca o imagine configurată natural şi social. El este denumit generic de apelativul care-l descrie în faza pretoponimică. Selecţia, din masa topicelor posibile, se face de cele mai multe ori pe criteriul dominanţei, reprezentativităţii pentru teritoriu, prin vizibilitatea maximă înregistrată de Namengeberi (denominatori). Trecerea pe funcţia de nume propriu individualizator se poate face, aşadar, foarte frecvent, prin conversiunea onimică a unui apelativ.

O primă categorie de apelative onimizate cuprinde aşa-numitele entopice primare, care denumesc, de regulă, generic, porţiuni din teren, descriindu-le, de fapt geografic: *acrină, adăpătoare, albie, albină, altoi, alun, ardere, arici, bahnă, baie, balaur, baltă, bocşă, bordei, brazdă, buduroi, buşteni, butuc, butură, buză*.

Principalul atu al acestor apelative, care le-a impus ca elemente onimizabile, este forţa lor descriptivă, reprezentativitatea topicelor în arealul geografic deservit denominativ. Capacitatea particularizatoare provine, în alte situaţii, din raritatea în zonă a fenomenului (prin mecanismul logic denumit negativitatea relativă[1]). Un exemplu larg cunoscut îl constituie toponimul *Brazi*, lângă Ploieşti, unde acest conifer care a dat, în ultimă instanţă, numele aşezării, nu este întâlnit frecvent, este chiar o „raritate" în peisaj.

Masa apelativelor din care sunt selectate elementele onimizabile nu se reduce la entopicele primare, chiar dacă acestea constituie nucleul „lexicului geografic" popular aflat la dispoziţia denominatorului topic. Acest nucleu intră de fapt, într-un ansamblu mai amplu şi mai diversificat de apelative care deţin şi ele premise de particularizare ca repere în teritoriu; aceste apelative pot fi: derivate, la nivel apelativ (înainte de a deveni nume proprii), de la entopicele primare (în primul rând cu sufixe colective şi adjectivale), nume de grup (formate, prin deonimizare de la antroponime) sau adjective cu sens de proprietate sau apartenenţă (formate, prin deonimizare, de la antroponime sau toponime).[2] Participarea acestor serii de apelative la concurenţa pentru dobândirea statutului de repere amplifică baza de selecţie a acestor repere şi accentuează gradul de proeminenţă / distinctivitate al unităţilor comune selectate pentru onimizare.

[1] Gheorghe Dragu, *Toponimie geografică*, partea I, Bucureşti, 1973, p. 192; Vasile Ioniţă, *Aspecte ale procesului de denominaţie în toponimie, în Contribuţii lingvistice. Onomastică. Lexicologie*. I, Editura Eurostampa, Timişoara, p. 55-59, 2002.

[2] Ion Toma, *Despre clasificarea numelor de locuri*, în *Anuar de lingvistică şi istorie literară*, Iaşi, XXIX, 1982, 1983, 1984, A, p. 321-335.

BDD-A5962 © 2013 Universitatea din Piteşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 15:16:42 UTC)

Ele sunt, de altfel, chiar mai propice particularizării, ca detalii geografice ale imaginarului topic şi ca termeni entopici, cu forţă distinctivă, întrucât o colectivitate de „obiecte" (*Afinar, Afinet, Agurizar, Aluniş, Aninet, Arnişte, Băltărie*) este mai proeminentă fizic şi mai rară în teritoriu decât „obiectele" izolate, la fel cum un adjectiv descriptiv-calitativ, devenit substantiv (*Acoperita, Adânca, Adâncata, Adâncatu, Alba, Amaru, Arsa, Ascunsa, Ascuţita, Bătăioasa, Belciugata*), are mai multă forţă distinctivă în zonă decât un apelativ generic, iar termenii derivaţi sunt mai reliefaţi lingvistic în ansamblul de entopice decât cei primari, de la care s-au format, şi mai „memorabili". Modelul acestei subcategorii entopice se dovedeşte, de aceea, foarte activ în câmpul ominizării. Poate că din aceleaşi cauze sunt folosite şi diminutivele, pluralele sau variantele de gen ale apelativelor (*Adâncata, Adâncatu, Alunelu, Alunele, Aninelu, Băltiţa, Băltac, Bercica, Bârâcele, Bătăioasa, Bujorelu, Bulburosu, Buricatu, Bungelatu, Butuci, Buturi*), cu precizarea că trebuie diferenţiate numele derivate sau modificate flexionar în stadiul de apelative de cele care au suferit aceste transformări după ce funcţionau ca toponime.

O categorie importantă şi bine delimitată de apelative onimizate prin conversiune sunt numele de grupuri umane, provenite, prin deonimizare, de la antroponime sau toponime anterioare (*alexeni < Alexe, albulani < Albu, andrăşoi < Andraş, bălţăţăi < Bălţatu, bădoşi < Bădosu, botorogi < Botorog, bodicei < Bodică, băltineni < Băltina sau Băltineanu, bricegari < Briceag, bălăşoni < Bălaşa, comoraşi < Comoara*), dar care, potrivit principiului etimologiei directe, au provenienţă nemijlocită apelativă şi numai indirect, într-un stadiu mai îndepărtat, au origine onimică. Aceste toponime „moştenesc", de la numele proprii ascendente, indici de individualizare, potenţaţi prin sufixele de grup, care particularizează în mod eficient aşezările locuite de comunităţile respective.

Asemănătoare cu toponimele din categoria anterioară sunt numele de locuri formate prin conversiune de la apelativele cu sens de posesie sau apartenenţă (*arvătească < Arvatu, brăiasca < Braia* şi, probabil, o parte din toponimele cu sufixele *–oaia, -oaica, -eanca*, numai aparent moţionale, indicând, de fapt, apartenenţa: *Drăghioaia, Drocaia, Roboaica, Bădoaşca, Glogoveanca*), care preiau şi ele valenţele individualizatoare de la „înaintaşii" onimici deonimizaţi şi, apoi, reonimizaţi prin conversiune. Faţă de entopicele primare, semantizate prin descrierea directă a obiectului geografic numit, apelativele derivate pot fi considerate rezultatul unor mutaţii semantice metonimice (acoperirea vegetală pentru locul acoperit, grupul uman pentru locul pe care este aşezat, proprietarul sau aparţinătorul pentru locul avut în posesie sau în apartenenţă). Înainte de a dobândi statut onimic, apelativele respective puteau face parte din contexte de tipul „locul acoperit de aluniş", „valea adâncată", „moşia alexenilor", „zona locuită de Botorogi", „proprietatea arvătească", conversiunea fiind precedată de o „decontextualizare".

Tot în urma unei conversiuni, dobândesc statut de toponime unele antroponime (*Albota, Arnăutu, Andreana, Băranca, Băleasa, Brânzoanea*), care deţin, ca formă şi uneori şi ca sens, statut de individualizare, pe care-l transpun din plan social în plan geografic. Uneori distincţia dintre un apelativ şi un antroponim ca bază a unui toponim poate fi realizată numai prin atestarea în teren sau în arhive (*Berbeaca, Bălana, Găinoaia, Acreală, Vătuiu*). În cazul antroponimelor toponimizate, imaginarul este de natură istorico-socială, scoţând în prim plan un element esenţial al peisajului sociogeografic, omul, iar procesul lingvistic este o formă de transonimizare, de trecere a unui onim din planul social în planul spaţial, geografic.

BDD-A5962 © 2013 Universitatea din Piteşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 15:16:42 UTC)

Imaginarul geografic este prezent în măsuri şi forme diferite chiar din faza pretoponimică a viitorului nume de loc (a se compara entopicele cu antroponimele, de pildă). Pentru îndeplinirea funcţiei de individualizare topică, în paralel cu cea de generalizare (ca apelative) sau individualizare personală (ca antroponie) se apelează, încă din primele stadii ale onimizării, la mijloace suplimentare: localizări prin prepoziţii (*La Ulm*, *În Căprioare*), perifraze toponimice (*Ieruga de la Vâltoare*), sintagme analitice (*Poiana lui Iocan*), sintagme sintetice (*Podu Jiului*)[1] etc. Aceste modele denominative coexistă uneori perioade lungi cu numele onimizate prin conversiune, concurează între ele şi cu acestea, dezvoltă noi modele, se „resemantizează" pentru a desemna alte locuri corelate spaţial cu cele „originare", constituind ipostaze toponimice[2] diverse tipologic şi diferenţiate deictic, care se configurează treptat ca elemente ale unor structuri sui-generis. Prezentăm câteva dintre aceste ipostaze: extinderea desemnării unui toponim asupra altui referent, prin transfer (*Ciorogârla* denumeşte iniţial o apă, apoi o localitate; *Mălăieşti* trece de la localitate la apă); particularizatorii lexicogramaticali (*Crângu cu Moara*, *Peştera Muierii*); condensarea lexico-semantică onimizantă (*Scurta* < *Tarlaua Scurtă*); derivarea toponimică (*Lotrişoru*, *Olteţu*) etc.

„Urcuşul" funcţional de la descriere la individualizare al unităţilor toponimice este „ranforsat" de integrarea acestuia în ansamblul toponimic din ce în ce mai extins şi mai bine structurat (analogii formale, raportări la celelalte repere, serii toponimice, câmpuri de diferite amplori, sisteme toponimice zonale sau generale etc.), unde intervin potenţator, din perspectiva forţei individualizatoare şi de identificare, seriile semantice, analogiile structurale, formulele şi spectrele ordonatoare ale masei numelor de locuri.

Devine evident că, dacă în faza pretoponimică sau onimică iniţială prevalează imaginarul, ca urmare a importanţei aspectului descriptiv în denominaţie, cu cât avansăm pe scara onimizării, în plan individual sau la nivelul masei toponimice, dobândesc întâietate structurile onimice construite şi consolidate în forme din ce în ce mai închegate şi mai rafinate. În ambele situaţii însă, cei doi factori (imaginarul şi structura) coexistă şi se intercondiţionează: imaginea geografică este rezultatul diverselor moduri de raportare la anturajul geografic şi la contextul istoric, iar structura fixează în mare parte relaţii onimice funcţionale spaţial, social şi lingvistic.

Completarea şi reconfigurarea continuă a tabloului de repere sociografice antrenează mutaţii permanente în complexul denominativ pe care-l deserveşte. Acesta, prin multiplele sale forme de structurare şi restructurare, optimizează permanent sistemul toponimic al zonei desemnate.

Treptat, noile topice intrate în concurenţă cu reperele existente pot să se integreze, să înlăture topice care şi-au pierdut relevanţa sau să fie înlăturate ele însele, fiind insuficient de „vizibile". La fel, apelativele sau antroponimele aflate în funcţie toponimică, asociază funcţii de bază (denumirea unei clase de obiecte sau individualizarea unei persoane din comunitate), pot rămâne în acest „provizorat" onomastic inclusiv prin conservarea unor mărci de sprijin (ca determinanţii propoziţionali, adjectivali, particularizatori, posesori etc.) sau funcţia de individualizare topică estompează sensul apelativ, denumirea devenind treptat desemnare, consolidându-şi onimizarea în plan individual, ca unitate toponimică, sau la nivelul

[1] Dragoş Moldovanu, *Teoria câmpurilor toponimice (cu aplicaţie la câmpul hidronimului Moldova)*, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza" Iaşi, 2010, p. 14.

[2] Ion Toma, *Les hypostases de la toponymisation en roumain*, în *Language and Literature: European Landmarks of Identity*, Editura Universităţii din Piteşti, 2012, p. 16-22.

BDD-A5962 © 2013 Universitatea din Piteşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 15:16:42 UTC)

masei toponimice, ca sistem onimic. Imaginarul îşi perfecţionează conţinutul şi formele, iar structura toponimică, în tandem cu acesta, dobândeşte modalităţi mai eficiente de integrare în ansamblul onimic, reflectând denominativ complexul imagistic spaţio-temporal deservit.

Lărgirea orizontului sociogeografic (spontan sau/şi oficial-administrativ) determină noi modalităţi şi mijloace de contrastivitate şi diferenţiere lingvistică. Acestea interferează cu alte moduri de asociere, grupare, sistematizare, constituind structuri toponimice de un fel sau altul, adevărate „osaturi" ale masei toponimice.

Dragoş Moldovanu[1] a concentrat modalităţile de organizare a masei toponimice în jurul conceptului de câmp toponimic (polarizat, diferenţiator sau mixt), aflat sub acţiunea unor procese structurale (polarizare, diferenţiere, regresie) şi nestructurale (adică nemarcate lingvistic: extensiune, integrare). El şi colaboratorii săi de la Institutul de lingvistică „Al. Philipide" din Iaşi au studiat cu metodologia elaborată pe această bază câteva complexe toponimice, îndeosebi bazine hidrografice.[2]

Un model de câmp structurat prin diverse modalităţi îl oferă toponimele grupate în jurul polarizatorului *Bicaz*: *Bicazul Mare*, *Bicazul Mic*, *Pârâul Bicaz*, *Bicăjelul*, *Bicazul-Chei*, *Bicăjeni*, *Gura Bicazului*, *Fundul Bicazului*, *Cheile Bicazului*, *Bekasszoros*, *Bicazul Ardelean*, *Bicazul Unguresc*, *Centrul Bicazului*, *Bicaz-Centru*, *Trecătoarea Bicazului etc.* Acestea denumesc, uneori, ca toponime, ape, localităţi, drumuri, iar etimologia pare a fi entopicul *bicaz*, *bicas* „piatră albă, strălucitoare", apropiat, prin etimologie populară, de magh. *beka* „broască".[3]

Într-un „dialog" subiacent, cu cei care absolutizează descrierea geografică drept fundament al topomonimiei, Dragoş Moldovanu demonstrează „atotputernicia" structurii în toponimie (pe care o consideră „mai amplă decât cea a lexicului comun"), formulând, în urma unor studii de caz privind „reconstituirea de câmpuri toponimice", chiar teoreme complicate care demonstrează importanţa câmpului toponimic în studiul diacronic al numelor de locuri.[4]

Sistematizarea lingvistică înregistrează, în timp, o dinamică permanentă, datorită concurenţei interne şi concurenţei externe, la care structurile toponimice sunt supuse în diferite forme şi care conduc la o redistribuire şi reierarhizare a polarizatorilor şi a sateliţilor grupaţi în jurul acestora. Schimbarea „echilibrului" acestor structuri poate fi determinată de relevanţa sociogeografică devenită „vizibilă" în arealul respectiv ca urmare a distorsiunilor cauzate de mişcările de populaţii, de contactele interlingvistice, de schimbările proprietarilor etc., într-un cuvânt de evoluţia socială, care, prin intermediul entopicelor şi a antroponimelor toponimizate sau prin reaşezarea toponimelor existente, crează noi stări de echilibru ale structurilor toponimice.[5]

Forme uşor vizibile de „perturbare" a structurilor existente la un moment dat pot fi, printre altele: omonimele toponimice (nume identice ale unor topice diferite), polionimiile toponimice (topice care poartă mai multe nume), tautologiile toponimice (formaţii în care sunt alăturaţi termeni sinonimi, în limbi sau graiuri diferite) etc.

---

[1] Dragoş Moldovanu, *Ibidem*, p. 16-22.

[2] Mircea Ciobotaru, *Ononimia şi hidronimia din bazinul superior al Bârladului*, Iaşi, 2001; Vlad Cojocaru, *Toponimia Văii Mijlocii a Trotuşului. Dinamica structurilor toponimice*, Demiurg, Iaşi, 2005.

[3] Dragoş Moldovanu, *Ibidem*, p. 447-448.

[4] Dragoş Moldovanu, *Ibidem*, p. 22, 29-76.

[5] Vlad Cojocaru, *Toponimia Văii Mijlocii a Trotuşului. Dinamica structurilor toponimice*, Demiurg, Iaşi, 2005, p. 138-143.

BDD-A5962 © 2013 Universitatea din Piteşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 15:16:42 UTC)

Concluziile teoretico-metodologice ale unei astfel de constatări pot fi sintetizate prin reconfirmarea toponimiei ca domeniu ştiinţific interdisciplinar, aflat la intersecţia a cel puţin trei discipline: geografie, lingvistică, istorie. Numai prin coroborarea permanentă a metodologiilor acestor discipline care au configurat teoretic şi metodologic domeniul autonom al toponimiei, parte a onomasticii (ştiinţa numelor proprii), pot fi înţelese corect şi nuanţat geneza, dezvoltarea, dinamica, structura, tipologia, stratificarea toponimiei unei suprafeţe geografice. Ni se pare pertinentă formularea de către Dragoş Moldovanu a condiţiilor pe care trebuie să le îndeplinească orice etimologie (genează) toponimică: „să apară ca verosimilă sub aspectul motivării (socio) geografice, ca posibilă din punct de vedere lingvistic şi ca probabilă din punct de vedere istoric".[1]

„Sectarismul" metodologic, o bună vreme dominant în cercetarea toponimică şi încă prezent în unele studii, poate distorsiona rezultatele, din cauza desincronizării teoretico-metodologice a autorilor studiilor respective faţă de nivelul atins de acest domeniu ştiinţific interdisciplinar nou şi dinamic.

Este încurajator faptul că toponomaştii de marcă proveniţi din cele trei domenii fondatoare au depăşit, teoretic şi metodologic, în ultimele decenii, acest „sectarism", coroborând perspectivele acestor discipline în interpretarea toponimiei.[2]

References

Angela Bidu-Vrănceanu, *Câmpuri lexicale din limba română*, EUB, 2002

Vlad Cojocaru, *Toponimia Văii Mijlocii a Trotuşului. Dinamica structurilor toponimice*, Demiurg, Iaşi, 2005

Ion Conea, *Între toponimie şi geografie*, în BSRRG, XLVII, 1928

Dicţionarul geografic al României, I-II, EA, 2008-2009

Gheorghe Dragu, *Toponimie geografică*, partea I, Bucureşti, 1973

George Giulea, *Schiţă din toponimia românească*, în „Anuarul de Geografie şi Antropogeografie", I, 1909-1910

Vasile Ioniţă, *Aspecte ale procesului de denominaţie în toponimie, în Contribuţii lingvistice. Onomastică. Lexicologie*. I, Editura Eurostampa, Timişoara, 2002

Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, EA, 1963

Dragoş Moldovanu, *Teoria câmpurilor toponimice (cu aplicaţie la câmpul hidronimului Moldova)*, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza" Iaşi, 2010

Ion Toma, *Elemente de structură în toponimie (cu privire specială asupra toponimie din Oltenia)*, în AO, serie nouă, EA, nr. 3, 1944

Ion Toma, *Despre clasificarea numelor de locuri*, în *Anuar de lingvistică şi istorie literară*, Iaşi, XXIX, 1982, 1983, 1984, A

Ion Toma, *Les hypostases de la toponymisation en roumain*, în *Language and Literature: European Landmarks of Identity*, Editura Universităţii din Piteşti, 2012

George Vâlsan, T*oponimie din punct de vedere geografic. Distribuţiunea în România a trei animale azi dispărute: bour-zimbru-breb*, în BSRRG, LVII, 1938.

[1] Dragoş Moldovanu, *Ibidem*., p.30.

[2] Putem cita ca reprezentative pentru această concepţie interdisciplinară, câteva lucrări recente ale unor geografi şi lingvişti: Ion Nicolae, *Toponimie geografică*, Meronia, Bucureşti, 2006; Alexandru Ungureanu, Ionel Boamfă, *Toponomastica*, Sedcom Libris, Iaşi, 2006; Dragoş Moldovanu, *op. cit*., Iaşi, 2010; Vasile Ioniţă, *Contribuţii lingvistice. Onomastică. Lexicologie*. I, Eurostampa, Timişoara, 2002.

BDD-A5962 © 2013 Universitatea din Piteşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 15:16:42 UTC)